

Supilinna hoonestuse ja linnaruumi kujunemisest (18. sajandi lõpust 20. sajandi alguseni)

Mart Siilivask

Järgnev artikkel püüab heita valgust Supilinna ruumilisele kujunemisele kahe sajandi vältel, niipalju kui seda autorile teada oleva allikmaterjali valguses on võimalik jälgida. Algas kipub paraku olema hüpoteetiline nagu minevikukujutiste ajaloo hämarusest esilemanamisel ikka. Muide – Supilinna nimi¹ iseene-
sest kajastab seda olemuslikku segadikku päris hästi, selle linnaehitusliku supi
sisse on segatud üsna erinevad ja eri aegadel lisatud kihistused ja mida edasi,
seda mitmekesisemaks näib tema konsistents muutuvat. Supilinn on nimelt
üks neid Tartu linnaosi, kus saatuse tahtel ei ole viimase paari sajandi jooksul
eriti palju hävinud ega ka asendatud. Seetõttu on sinne supp, vaatamata vii-
mastel kümnenditel aset leidnud muutustele ja üsna mitme väärtusliku hoone
hävimisele, jäänud ikka veel küllalt rammusaks ning maitsetelt rikkalikuks ja
mitmekesiseks. Supilinna on säästnud see, et linnaosa on jäänud linna arengu
peasuundadest kõrvale, ja päris kindlasti on üht-teist alles ka tänu sellele, et 18.
sajandi fortifikatsiooniinseneride ega ka 20. sajandi linnaplaneerijate kõige jul-
gemad ja innovatiivsemad unistused siin ei realiseerunud. Vastasel juhul oleks
meil täna tegemist hoopis teistsuguse, tõenäoliselt tunduvalt vähem atraktiivse
keskkonnaga.

Varaseimad meile teada olevad linnaosa kujutised säilinud linnaplaa-
nidel pärinevad 18. sajandist, kuid midagi oli siin kindlasti juba varem. Säili-
nud 16. sajandi raeprotokollides² mainitakse väljaspool linnamüüri paiknenud

1 Nimi iseenesest näib olevat kinnistunud alles 1930. aastail või vähemalt ei ole seda nime va-
rem kirjalikes allikates kasutatud. Varem on seda asumit nimetatud Tähtvere eeslinnaks (Körber) ja
Tähtvere-aluseks (Kant). Küll pärinevad 19. sajandi esimesest poolest supimaitselised tänavanimed
– Herne (Erbsen Str), Oa (Bohnen Str), Kartuli (Kartoffel Str), mis viitavad siin levinud köögiviljakas-
vatusele ja on ilmselt ka linnaosa hiljem kinnistunud koondnime aluseks.

2 EAA 995.1.235. Protokolle, 1547–1555; EAA 995.2.609. Auszüge aus den Protokollen des Dor-
pater Rats 1547, 1550–1555, 1583–1585 von Bürgermeister B. Wybers hand; vt ka Kaplinski, K. Välja-
võtteid Tartu rae 16. saj protokollidest. Muinsuskaitseameti arhiiv A-438.

Püha Jakobi kalmistut ning B. Wybersi revisjoniraamatus³ Jakobi värava taguse Tähtvere tee ääres ja Vene värava taga paiknenud aiakrunte. On tõenäoline, et mingis osas langevad need kokku 18. sajandi lõpu ja 19. sajandi alguse plaanidel kujutatud Tähtvere ja Kroonuaia ning Emajõe ja Oa tänava äärsete kruntidega, samamoodi – väravate abil – viidatakse neile kruntidele veel 19. sajandi algul, aga millisel määral on hiljem kaardistatu varasemaga ühildatav, seda saaks kontrollida vaid arheoloogiliste uuringutega. Kuni Supilinna ala ei ole sellest aspektist põhjalikumalt uuritud, ei ole ka võimalik midagi kindlat väita. Niisiis on Supilinn väljakutseks ka tulevastele linnaarheoloogidele.

Praeguse Supilinna kujunemine Emajõe-äärsetel Tähtvere mõisa maadel algas pärast Põhjasõda. Juba 1732. aastast pärineval linnaplaanil⁴ on aimatav Emajõe-äärne tänavalõik 7 hoonega ja Oa tänava alguse kohal kitsas tee sellest kahel pool asuvate üksikute hoonetega. Samas kavandas Tartus resideeriv Insenerikomando veel 1770. aastatel uute linnakindlustuste rajamist, mis oleksid hõlmanud märkimisväärse osa praeguse Supilinna alast.⁵

Kui jätta kõrvale raeprotokollides ja Wybersi revisjoniraamatus leiduvad umbmäärasevõitu viited linnaväravate taga asunud kalmistule, kõrtsidele ja linnakodanike aiakruntidele⁶, siis konkreetsemal kujul ilmub Supilinn meie ette 1770. aastatel seoses linnakindlustuste plaanitava rekonstrueerimisega. Nimelt jäi kavandatud uute muldkindlustuste ette ka osa väljaspool linnakindlustusi paiknenud elumaju ja ehitisi. Situatsiooni on kujutatud Eesti Ajalooarhiivis säilinud 1772. aastast pärineval linnakindlustuste projektplaanil.⁷ Samas leiduvad ka kommentaarid kavandatud muldkindlustuste alale jääva tsiviilhoonestuse kohta, mis kava kohaselt nähti ette kas lammutada või teiselaldada.

Arvatavasti ehitisi siiski ära ei veetud, sest 1787. aasta olukorda kaardistaval Dreyeri linnaplaani koopial⁸ näeme Emajõe tänava ääres varasemaga sarnast ehitiste rida. Võib aga oletada, et päevinäinud hooned hiljem tasapisi siiski uutega asendati. Tartu kustutamine 1782. aastal kindluslinnade nimekirjast andis uue tõuke eeslinnade arenguks ja püsivama hoonestusstruktuuri kujunemiseks.

1801. aastal palus üks eeslinna elanikest, eestlasest kaupmees Aleksander Raudjall raelt abi Emajõe tänava laiendamiseks, kuna tänav ole-

3 EAA 995.1.21865. Revisionsbuch aller Gründer und Plätze, 1582–1626; vt ka: Raid, N. 1992. Tartu elanike aiakruntidest 16.–18. sajandil. – Kleio nr 5/6, lk 8–10.

4 EAA 995.1.6843. 2. Дербть съ ситуатцьею, 1732.

5 EAA 995.1.6846. Plan der Dorpater Festung nebst des Zivilbauten, 1772.

6 Vrd Raid, N. 1999. Tartu tänavad aastani 1940. Tartu: ARC Projekt, lk 3, 26 jj.

7 EAA 995.1.6846 leiduvale 1772. aastast pärinevale linnakindlustuste projektplaanile on märgitud (Lit. C) ka osalt lammutamisele või teisaldamisele määratud Supilinna tsiviilhoonestus.

8 EAA 2623.1.2049, l 83. Plan der Kaiserl. Kreisstadt Dorpat.

Ill. 1. Malev Toom. Marja tänava õu.

vat kevadisel ajal ainult jalgsi läbitav. Raad ei pidanud võimalikuks juba varem ebaühtlaselt välja mõõdetud krundipiiride muutmist ja leidis, et tänavat on võimalik laiendada ainult jõe täitmise teel.⁹ Kõnealuse Emajõe tänava tänavajoone ühtlustamine toimus säilinud 19. sajandi alguse linnaplaanide¹⁰ põhjal otsustades ilmselt 1820. aastatel. 1842. aastal oli Emajõe tänaval 8 tänaväärset elamut ja üks hoovielamu. 1870. aastatel täideti Kartuli tänava alguse kohal ka jõge ja rajati esimesed kivist kaldakindlustused (*Bollwerk*).¹¹

1786. aastal täpsustati linnapiiri, mis kulges Supilinnas hilisema Piiri tänava joonel ja hõlmas kahel pool Meloni tänavat asuvaid kinnistuid.¹² O. G. Dreyeri mõõdistuste alusel koostatud 1791. aasta linnaplaanil¹³ on märgitud krundid hilisema Kroonuaia tänava ja Tähtvere tänava nurgal (nr 185), Tähtvere tänava ääres (nr 178–184) ning üks suurem (nr 176) ja rida väiksemaid (nr 173–175) teispool Tähtvere tänavat. Tähtvere tänava alguse ning hilisema Kroonuaia ja Jakobi tänava ristumiskohal on näha mõningaid väiksemaid krunte (nr 168–171, 186–189). Kroonuaia tänava ääres umbes praeguse Herne tänava joonel on pikk kitsas krunt (nr 190) ja sellest allpool mitu rida teisi (nr 191–193). Ka kahel pool hilisemat Oa tänavat ja Emajõe ääres on hulk krunte (nr 202–214), mis ulatusid kuni umbes praeguse Kartuli tänava joonel Emajõkke suubuva väikese ojani. Võib oletada, et plaanil numbriga tähistatud krundid olid juba hoonestatud.

9 EAA 995.1.5435. Akte betreffend das Gesuch des Bürgers 2. Gilde Alexander Raudjall um Eröffnung einer planmäßigen Strasselängs dem Embach, 1801.

10 EAA 2623.1.2049, l 83; EAA 995.1.6856.

11 EAA 2381.2.918. Tartu kinnistusameti kinnistutoimik nr 210.

12 EAA 567.2.50. 72. Geometrische Delineation von der gelegten Grenze zwischen der Creys Stadt Dorpat und dem Creyse wie auch mit Anzeige der eigenthümlichen Stadt Grentze geführt und gelegt im Jahre 1786; Latvijas Valsts vēstures arhivs (LVVA) 6828.4.578, l 1. Geometrische Delineation von der gelegten Grenze zwischen der Creis Stadt Dorpat und dem Creise wie auch mit anzeige der eigenthümlichen Stadts Grenze geführt und gelegt im Jahr 1786.

13 EAA 2623.1.2049. 13. Geometrische Charte von der Kreis Stadt Dorpat.

Ill. 2. Malev Toom. Meloni tänav.

1798. aastal koostatud C. J. Zabeli linnaplaanil (täpsemalt J. H. Galmeisteri 1837. aastal valmistatud koopial¹⁴) on märgitud hooned eelmainitud Jakobi, Tähtvere ja Kroonuaia tänava äärsetel kruntidel nr 185, 186, 187, 188 ja 189 ning Kroonuaia ja Tähtvere ning Tähtvere ja Jakobi tänava nurgal asunud kruntidel nr 168 ja 169. Kokku on plaanile märgitud 28 hoonet.

1811. aastast pärineval linnaplaanil¹⁵ on näha linnaosa tänavatevõrk ja kruntide hoonestus. Selleks ajaks olid välja kujunenud ka Jakobi tänav ja Tähtvere tänava tänavajoon koos esimeste tänaväärsete hoonetega. Kolm hoonet on kerkinud Tähtvere tänava alguses, varasemate kruntide nr 169 ja 173 vahel. Hooned on ka varem tühjadel Tähtvere tänava äärsetel suurtel kruntidel nr 184 ja 183. Kroonuaia ja Emajõe (tollal Kalda) tänava äärse piirkonna hoonestus on üldjoontes varasemaga sarnane, kuid ilmselt on mitmed hooned (krundid nr 207, 209 ja 211) siiski asendatud või ümber ehitatud. Ühtekokku on plaanile märgitud 36 hoonet.

Linnaosa tänavatestruktuur kujunes välja 19. sajandi teisel kümnendil toimunud linna tänavate reguleerimise järel. Kindralkuberner Filippo Paullucci andis sellele oma ametliku kinnituse 1816. aasta juunis.¹⁶ Samast aastast pärineb ka C. M. Sengbuschi täpsem plaan, millel on esmakordselt märgitud tänavanimed ning tänavateljed vastavad ligikaudu praegustele. Tänavate planeerimine tekitas siiski rohkesti vaidlusi, millega on seletatav, et linnaehitusmeister G. F. W. Geisti koostatud Supilinna ja Ülejõe tänavateskeem pärineb 1832. aastast.¹⁷ Supilinnas kujunes probleemiks Kartuli tänava telg, mis algselt pidi kulgema läbi erakinnistute kuni Tähtvere tänavani. Tähtvere tänava äärse

14 EAA 2623.1.2049. 33. Plan von der Kreis-Stadt Dorpat, dessen Jurisdictions-Grenze und umher legende Situation, 1798.

15 EAA 2623.1.2049. 83. Plan der Kaiserl. Kreisstadt Dorpat. (gemessen und aufgenommen von O. G. Dreyer im Jahre 1787 wie auch vervollkommnet im Jahre 1811 durch Carl Ignatius.)

16 EAA 995.1.6856. 2–3. Geometrische Charte des Iten Stadt-Theils der Kaiserlichen Stadt Dorpat.

17 EAA 2623.1.2046. 15. Karte von Stadt Dorpat, 1832.

suure kinnistu omaniku, pastor Oldekopi lesega aga kokkulepet ei saavutatud ja nii ei õnnestunudki lõplikult läbi viia klassitsismiperioodile iseloomulikku regulaarset tänavateskeemi.

1837. aastast pärineval C. M. Sengbuschi koostatud linnaplaanil¹⁸ on olemas Herne tänav, Oa tänav, mis nüüd ulatub sirgena kuni Meloni tänavani, ning eelmistega ristuvad Kartuli, Uus (hilisem Marja) ja Meloni tänav. Kõik need, peale veel valmimata Uue (Marja) tänava, on selleks ajaks juba hajusalt hoonestatud. Hooneid on plaanile märgitud 51, neist 11 Tähtvere, 14 Meloni, 12 Herne, 3 Oa, 3 Kartuli, 7 Emajõe ja 1 Marja tänaval. Tänini säilinud hoonetest kuuluvad sellesse varasemasse ehitusperioodi näiteks hooned Emajõe 3, Herne 41, Kroonuaia 20 ning Tähtvere 1, 5, 11, 25 ja 39. Paraku on mitmed selleaegsed hooned, nagu ühekorruseline klassitsistlik elamu Emajõe 10 ning puitelamud Oa 4/6, Jakobi 25 ja Tähtvere 44, viimastel kümnenditel hävinud.

1839. aastal koostatud C. J. Andersi plaanil¹⁹ on Tähtvere tänaval lisandunud veel mitu maja, mis kinnitab, et linnaosa hoonestamine hilisklassitsistlike puitelamutega jätkus. 1843. aastal oli Supilinnas kokku 74 tänaväärset peaelamut ja 24 hoovielamut, sealhulgas kaks kivihoonet.²⁰

1870. aastaiks, mil ehitustegevus hakkas kogu linnas hoogustuma, oli enamik linnaosa endistest aiakruntidest juba hoonestatud hajusalt paiknevate, valdavalt ühekorruseliste puitelamutega. Edasine areng kulges kruntide partsellimise ja hoonestuse tihendamise suunas. Nii näiteks omandas kaupmees Ferdinand von Kymmel 1857. aastal Gehewe pärijalt Tähtvere tänava äärse suure aiakrundi nr 184, jagas selle 14 osaks ja müüs osadena edasi erinevatele valdajatele.²¹ Sama skeemi järgisid 20. sajandi algul ka kaupmees Leppik ja paljud teised suuremate aiakruntide valdajad.

1870. aastate algusest pärineval linnaplaanil²² leiduvate majanumbrite alusel on tihedamalt hoonestatud Tähtvere, Marja ja Meloni tänav ning Herne tänava parem ja Oa tänava vasak külg kuni Kartuli tänavani.

19. sajandi teisel poolel ja 20. sajandi algul kujunesid ka Piiri tänav ning mõned väikesed kõrval- ja umbtänavad, nagu Allika ja Lepiku tänav.

Valdav osa Supilinna praeguseni säilinud ajaloolisest hoonestusest pärineb 19. sajandi teisest poolest, mil levinuimaks hoonetüübiks kujunes kahekorruseline ühe või kahe keske trepikojaga puitüürimaja. Kõige aktiivsem oli

18 EAA 2623.1.2049. 44. Charte der Kaiserlichen Stadt Dorpat (C. M. Sengbusch, 1837).

19 EAA 2623.1.2049. 22. Delineations-Charte Jurisdictions Grenze der Kreisstadt Dorpat.

20 EAA 995.1.21881. Verzeichniss der Häuser und Plätze, 1843.

21 EAA 2381.2.861. 39 jj. Tartu kinnistusameti kinnistutoimik nr 184.

22 EAA 2623.1.2044. 50. Plan der Stadt Dorpat mit Bezeichnung der hervorragenden Gebäude und sämtlicher Hausnummern, 1870.

Ill. 3. Mart Siilivask. Tähtvere 25.

ehitustegevus 1870. ja 1880. aastatel ning 20. sajandi esimese ja teise kümnendi vahetusel.

Nii näiteks ehitati aastatel 1871–1899 Tähtvere tänaval 38 elamut ja aastatel 1900–1918 veel 6 elamut, lisaks mitmesuguseid abihooneid, samuti tehti olemasolevate hoonete ümber- ja juurdeehitusi. Herne tänaval ehitati vastavalt 28 ja 18 elamut, Marja tänaval 12 ja 3, Meloni tänaval 11 ja 4, Kartuli tänaval 11 ja 2, Piiri tänaval 2 ja 12, Kroonuaia tänaval 12 ja 15 (sh 12 hilisema Lepiku t maja), Oa tänaval 4 ja 4 ning Emajõe tänaval 3 ja 1.²³ Sajandivahetuseks linnaosa elamute arv kahekordistus ja seejärel juba kolmekordistus. Vastavalt sellele muutus ka hoonestustihedus ja ruumipilt. Kahekorruselised puitüürimajad hakkasid sajandivahetusel domineerima. Herne ja Tähtvere tänaval tekkisid üsna tihedad tänavaseinad. Ka hoovid hoonestati üha tihedamalt abihoonete ja hoovielamutega, tekkis nn servmine hoonestus, kus abihooned või hoovielamud paigutati võimalikult ökonoomse ruumikasutuse eesmärgil tule müüridega varustatud tagaseintega piki krundipiiri.

23 EAA 2623.1.228. Книга о разрешении построек в городе Юрьеве.

Ill. 4. Mart Siilivask. Tähtvere tänav.

Edgar Kant toob linnaruumi kujunemisel peamise karakteristikuna esile tänaväärse hoonestuse kõrguse ja tiheduse mõõdusuhted, nn tänava püst- ja rõhtsulguse, samuti tänaväärsete hoonete ja erinevate hoonetüüpide rühmitumise iseärasused.²⁴ Supilinn kuulub tema liigituses suurte kruntide tõttu küll nn harva või hõredasse hoonestustüüpi, kuid tänavafontide rõhtsulguse protsent jääb siin 40 ja 80 vahele, mis linna teiste piirkondadega võrreldes tähendab keskmist või keskmisest veidi suuremat tihedust. Hoonetega osaliselt piiratud tänavaruum loob suletud mulje, kuid ei mõju liialt tihedana, pakkudes ajuti vaateid aedadele ja hoovidele. Hoonete rütm tänavafontis ei ole ühtlane, vaid varieeruv, mis samuti loob mitmekesisuse mulje. Kahekorruselised hooned vahelduvad väiksemate, ühe- ja pooleteist-korruselistega, esineb nii piki-külje kui ka otsaga tänava poole orienteeritud elamuid.

Mis puudutab hoonete välisilmet, siis vanemasse ehituslikku kihistusse kuuluvad ühekorruselised puitelamud olid rustikaalsed laudvoodriga kaetud palkehitised (Herne 41, Tähtvere 25) või esindasid detailitäpset, kuid vaashoi-

24 Kant, E. 1927. Tartu. Linn kui ümbrus ja organism. Tartu: [koguteos]. Tartu linna-uurimise toimkonna korraldatud ja toimetatud. Tartu, 1927, lk 242 jj.

Ill. 5. Malev Toom. Tähtvere tänava hoov.

tud hilisklassitsistlikku puusepakunsti (Emajõe 3, Tähtvere 39). Enamik 19. sajandi teisel poolel rajatud elamuist seevastu kandis juba lihtsat historitsistlikku puitdekoori (korruste vahevööd, nurgatahveldis, aknapiirded, kujundatud viiluosad jm). Selle ehitusperioodi näidetest on kõige paremini säilinud puitüürimajad Herne 11 ja 52, Tähtvere 11, 27, 31, 33 ja 59 ning rida väliselt lihtsamaid hooneid Marja, Meloni ja Kartuli tänaval. Omapärase erandina väärib märkimist kaupmees L. Umbliale kuulunud neljakorruseline kiviellamu Tähtvere 4 (ehitusmeister Otto Schröder, 1883). 19. sajandi lõpukümnenditel tehti rohkesti ka peale- ja juurdeehitusi varasematele hoonetele. Tähelepanu väärivad ka säilinud kõrvalhooned, mille näitena võiks tuua kahekorruselise puukuuri Marja 5 või ümarpalkidest aidahoone Meloni 2 kinnistul. Paraku on paljud ajaloolised abihooned, näiteks pesuköögid, jäänud tänaseks kasutuseta ja kipuvad lagunema. Selliste hoonete kadumise tagajärjel teiseneb ja vaesustub paraku ka ajalooline linnamiljö.

Sajandivahetuselgi püsis ehitustegevus aktiivsena, peamiselt seni veel hoonestamata krundiosade ja varasemate hoonete ümber- ja juurdeehituste arvel. Peaaegu terviklikult kujunes ajavahemikus 1906–1912 Lepiku tänav, kus on säilinud rida ajastule iseloomulikke juugendliku fassaadidekoori ja ehisviiludega puitüürimaju. Lepiku tänav eristubki ülejäänud pikema aja jooksul kujunenud tänavaruumest hoonemahtude võrdlemisi ühtlase ilme poolest ja mõjuks ilmselt võrdlemisi igavana, kui mahulist üksluisust ei tasakaalustaks fassaadide (eelkõige uste ja aknapiirete ning akende raamijaotuse abil saavutatud) ekspressiivsem vormikeel. Emajõe tänaval kerkis maailmasõja eel ja järel mitu uut hoonet ja tehti varasemate hoonete ümberehitusi, millest elamud Emajõe 4 (ehitusinsener Märt Raud), Emajõe 7 (ehitusinsener Fromhold Kangro) ja Emajõe 8 said juugendstiilis fassaadidekoori. Enne Esimest maailmasõda valmib ka esinduslikum juugendstiilis puitüürimaja Oa 1 (ehitusinsener Vik-

Ill. 6. Mart Siilivask. Meloni tänava aiad.

tor Pihlak, 1912), mis 1990. aastatel seisis pikemat aega varemeis, kuid on tänaseks algupärasel kujul taastatud.

1930. aastatel lisandusid *art déco*-like motiividega elamu Emajõe 9 ja funktsionalistlik Emajõe 11, samuti mõningad esinduslikumad kiviellamud Tähtvere tänaval, millest kõige imposantsem on nurgaerkeri ja rõduga kiviellamu Tähtvere 20 (arhitekt Anatoli Podčekaev, 1931).

Niisiis ulatub linnaosa ruumiline kujunemine 18. sajandist 20. sajandi teise ja kolmanda kümnendini, millele pärast ajutist konserveerumist 20. sajandi teisel poolel on järgnenud juba uued ehituslikud kihistused.

Edgar Kant pööras 1920. aastatel oma linnageograafilises uurimuses²⁵ küllaltki palju tähelepanu Supilinnale (Tähtverealusele), tuues esile mitmeid siinse krundistruktuuri iseärasusi. Herne ja Meloni tänava nn. nurkmised krundid on tema käsitluse kohaselt vahevormiks linnaäärsete kruntide hajasustuse ja linnasüdame otsmise ja servmise krundistruktuuri kujunemisel.

Ajalooliselt vastab sinne krundistruktuur ja hoonestusviis hilisklassitsistlikule planeerimisvormile, millesarnast praktiseeriti ja propageeriti Vene-

25 Tartu [koguteos]. Tartu, 1927, lk 192 jj.

maa kubermangulinnades Aleksander I ja Nikolai I ajal. Selle kohta, et linnaehitusmeistrid või -maamõõtjad oleksid hoonete asendit kruntidel teadlikult planeerinud või suunanud, puuduvad meil dokumentaalsed andmed. Pigem võib arvata, et tegemist on tol ajal valitsenud linnaplaneerimis- ja maamõõdu-tavade, ehitusmääruste sätete järgimise ning hoonete ja nende vahelise aiaruu-mi võimalikult otstarbeka paigutuse printsiibi koosmõjuga.

Kuna aiaruumil kinnistu juurde tavakohaselt kuuluva viljapuu- ja köö-giviljaaia oli omanikule sissetulekuallikana praktiline väärtus, pöörati ka krundi planeerimisel sellele suuremat tähelepanu. Kruntide päikesepoolne külg, mida sai kasutada aia rajamiseks, üritati võimalikult suures ulatuses jätta hoonetest vabaks. Nii ongi Kanti poolt esile toodud Meloni tänava lõunakülje ja Herne tänava idakülje hoonestus koondunud kruntide lääne- ja põhjaküljele, Herne tänava vastasküljel aga kinnistu idaküljele. Elamu ja abihoonete mahtu-dega eri külgedest piiratud hoov hõlmab Supilinnas üldjuhul võrdlemisi väike-se osa krundist, kaugelt suurem osa sellest on hoonestamata aiamaa all.

Edgar Kant on kirjeldanud linnaäärise (mille hulka ta liigitab ka Supi-linna) aedade haljastust järgmiselt: „Need on enamasti suuremaulatuslikud kee-du-, vähem puu- ja põõsasviljaaiad, kus vahel peale harilikkude keeduviljade ja marjapõõsaste leidub veel tubakameermeid ja ilupõõsaina ka sireleid, enelaliike, leedripuid, siniseid käokingi, harva sekka jasmine ja koer-õispuid. Lillesõõres ja -meermeis on enamasti krüsanteeme, kirikakraid ja kannikesi ...”²⁶

Tuleb märkida, et viljapuu-aedade rajamisele hakati uuesti rõhku panema – nüüd juba esteetilistel kaalutlustel – 1930. aastatel ning suur hulk veel tänagi linnaosa ilmet kujundavaid viljapuu-aedu pärineb tõenäoliselt just sellest ajast.

Iga maja, tänav või linn näeb lõppkokkuvõttes välja täpselt selline, mil-liseks tema asukad on ta aegade jooksul kujundanud. Iga põlvkond lisab midagi omalt poolt, loob väärtusi või jätab mingisuguse jälje. On neid, kes on lisanud uusi väärtusi, neid, kes on minevikupärandi eest hoolt kandnud, ja paraku ka neid, kes on eelkäijate loodut rikkunud ja hävitanud. Ajaloolise väärtusega lin-naruumis elades on tähtis mõista, et siia tulles ei asuta tühjale kohale, ei olda esimesed ega ka viimased selles linnaruumi ajalise järjepidevuse ahelas. Järel-tulijad saavad meie tegevuse põhjal omakorda ettekujutuse sellest, kes me oli-me. Kõiki kultuurrahvaid iseloomustab hea tava sajandite jooksul kujunenud traditsioone järgida, eelkäijate poolt loodud ehitisi ja keskkonda väärtustada ja alles hoida. Ka supilinlane võib oma vana maja üle uhkust tunda.

Supilinnal on ilmselt vedanud. Kunagi märjale luhale rajatud eeslin-naasumist on tänaseks kujunemas prestiižikas ja väärtustatud elukeskkond.

Jääb vaid loota, et ajaloolisi kinnistuid omale koduks kujundades suudetakse säilitada ka vanu ehitisi ja linnaosa enam kui 200-aastase ajaloo ehedat hõngu.

Mart Siilivask (MSc), kunstiajaloolane: „Kui nii võtta, siis võin end vist isegi päritolult supilinaseliseks pidada, sest minu vanaema elas Tähtvere tänaval Karl Eduard Söödi majas. Supilinn ja tsaariaeg, see kõik oli tema juttude kaudu just-kui käeulatuses. Ja on siamaani, kui sinnakanti juhtun. Tänu taksikoer Soh-vile, kes esimesel võimalusel sammud Tähtvere pargi poole seab, juhtub seda üsna tihti.”

26 Tartu [koguteos]. Tartu, 1927, lk 270.

Kasutatud materjalid

- EAA 2381.2.861. 39 jj.** Tartu kinnistusameti kinnistutoimik nr 184.
- EAA 2381.2.918.** Tartu kinnistusameti kinnistutoimik nr 210.
- EAA 2623.1.2044. 50.** Plan der Stadt Dorpat mit Bezeichnung der hervorragenden Gebäude und sämtlicher Hausnummern, 1870.
- EAA 2623.1.2046. 15.** Karte von Stadt Dorpat, 1832.
- EAA 2623.1.2049. 13.** Geometrische Charte von der Kreis Stadt Dorpat.
- EAA 2623.1.2049. 22.** Delineations-Charte Jurisdictions Grenze der Kreisstadt Dorpat.
- EAA 2623.1.2049. 33.** Plan von der Kreis-Stadt Dorpat, dessen Jurisdictions-Grenze und umher legende Situation, 1798.
- EAA 2623.1.2049. 44.** Charte der Kaiserlichen Stadt Dorpat (C. M. Sengbusch, 1837).
- EAA 2623.1.2049. 83.** Plan der Kaiserl. Kreisstadt Dorpat. (Gemessen und aufgenommen von O. G. Dreyer im Jahre 1787 wie auch vervollkommen im Jahre 1811 durch Carl Ignatius.)
- EAA 567.2.50. 72.** Geometrische Delineation von der gelegten Grenze zwischen der Creys Stadt Dorpat und dem Creyse wie auch mit anzeige der eigenthümlichen Stadt Grentze geführt und gelegt im Jahre 1786.
- EAA 995.1.21865.** Revisionsbuch aller Gründer und Plätze, 1582–1626.
- EAA 995.1.21881.** Verzeichniss der Häuser und Plätze, 1843.
- EAA 995.1.235.** Protokolle, 1547–1555.
- EAA 995.1.5435.** Akte betreffend das Gesuch des Bürgers 2. Gilde Alexander Raudjall um Eröffnung einer planmässigen Strasselängs dem Embach, 1801.
- EAA 995.1.6846.** Plan der Dorpater Festung nebst des Zivilbauten, 1772.
- EAA 995.1.6856. 2–3.** Geometrische Charte des Iten Stadt-Theils der Kaiserlichen start Dorpat.
- EAA 995.2.609.** Auszüge aus den Protokollen des Dorpater Rats 1547, 1550–1555, 1583–1585 von Bürgermeister B. Wybers hand.
- Kant, E.** Tartu. Linn kui ümbrus ja organism. Tartu: [koguteos]. Tartu linnauurimise toimkonna korraldatud ja toimetatud. Tartu, 1927, lk 242 jj.
- Kaplinski, K.** Väljavõtteid Tartu rae 16. saj protokollidest. Muinsuskaitseameti arhiiv A-438.
- Latvijas Valsts vēstures arhīvs (LVVA)** 6828.4.578, l 1. Geometrische Delineation von der gelegten Grenze zwischen der Creis Stadt Dorpat und dem Creise wie auch mit anzeige der eigenthümlichen Stadts Grenze geführt und gelegt im Jahr 1786.
- Raid, N.** 1992. Tartu elanike aiakruntidest 16.–18. sajandil. – Kleio nr 5/6, lk 8–10.